

Český zemský sněm doby přebělohorské

ročníková práce

Jakub Tiecoura Bagate

vedoucí práce: Matouš Černý

Střední škola Waldorfské lyceum

Křejpského 1501/149 00 Praha 4 – Opatov

2023/2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité zdroje.

Dne 11. 5. 2024 v Praze _____

Poděkování

Nejprve bych chtěl poděkovat faráři strašnického sboru ČCE Martinovi Sabovi a kostelníkovi Tomáši Vojtíškovi za poskytnutí a připravení prostorů k realizaci přednášky. Dále děkuji spolužákovi Markovi za vyhotovení plakátu, vedoucímu práce panu učiteli Matouši Černému za empatický přístup a tetě za psychickou podporu v průběhu tvoření práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Politický systém doby předbělohorské.....	6
2 Český zemský sněm za vlády Rudolfa II.....	10
2.1 Organizace a svolávání zemských sněmů.....	10
3 Průběh sněmovního jednání.....	13
4 Sněm roku 1603.....	16
5 Přednáška o českém zemském sněmu.....	21
6 Povídka.....	22
Závěr.....	23
Bibliografie.....	24
Editované prameny.....	24
Literatura.....	25
Příloha.....	27
Obrazová příloha.....	30

Úvod

České království v období před bitvou na Bílé hoře odpovídalo svým politickým systémem stavovské monarchii. Tato doba se tak vyznačuje soupeřením mezi panovníkem společně s jeho dvorem a stavovskou obcí tvořenou šlechtou a královskými městy. Podstatnou úlohu v tomto zřízení hrály zemské sněmy, kde se střetávaly zájmy výše zmíněných stran. Cílem této práce je představit principy a podstatu fungování předbělohorského sněmu českého království na příkladu pražského období vlády císaře Rudolfa II., neboli jeho vlády přímo z hlavního města království.

Splnění teoretického cíle je rozděleno do tří kapitol. Úvodní kapitola se zabývá popisem politického systému předbělohorské doby, zejména představením české stavovské obce a úřadů zemské vlády. Druhá kapitola přibližuje funkci a pravomoce českého sněmu. Třetí kapitola je věnována ukázání předbělohorského sněmovnictví v praxi na příkladu průběhu sněmu z roku 1603. Toto sněmovní jednání je poměrně specifické, jelikož zde stavovská opozice veřejně vystoupila proti zahájené rekatolizaci.

Umělecký cíl práce obsahuje autorský literární text s názvem Pikartská povídka. Ta se odehrává v průběhu sněmu z roku 1603. Záměrem povídky je zejména lépe zaznamenat atmosféru daného jednání. Z tohoto důvodu v ní jsou menší odchylky od skutečných událostí.

Praktickým cílem práce byla přednáška uskutečněná 15. 4. 2024 v strašnickém sboru Českobratrské církve evangelické. Během přednášky byl na začátku osvětlen nábožensko-politický kontext a následně představeno fungování českého zemského sněmu.

1 Politický systém doby předbělohorské

Země Koruny české byly v době předbělohorské (1526–1620) rozděleny na několik zemí, Čechy, Moravu, Slezsko, Dolní Lužici a Horní Lužici. Každá země měla své sněmy a vládnoucí nejvyšší zemské úředníky složené z řad místních šlechticů. Státním zřízením byla stavovská monarchie. Na chodu státu se tedy kromě panovníka podílela privilegovaná vrstva obyvatelstva, rozdělená do uzavřených stavů. Složení těchto stavů se v každé zemi koruny české lišilo.

V Čechách to byl panský stav (vyšší šlechta), rytířský stav (nižší šlechta) a městský stav (královská města). Na Moravě k těmto vrstvám navíc patřil stav prelátský neboli duchovní, který byl spojen s městským stavem. Ve Slezsku figuroval stav slezských knížat dohromady se stavovskými pány čtyř svobodných panství, ostatních vyšších stavů, města Vratislavi a nakonec ostatních měst. V Dolní Lužici bylo stavovské zastoupení do roku 1563 podobné jako na Moravě s tím rozdílem, že městský stav nebyl s prelátským spojen, ale obě dvě vrstvy měly svůj vlastní. Od roku 1563 chybí prelátský stav. V Horní Lužici byly pouze dva stavy, šlechtický spojený s preláty a městský (Hledíková et al. 2005; Kavka 2003).

Zástupci těchto stavů se scházeli na vlastních výše zmíněných sněmech, které měly významné zákonodárné pravomoce v rámci dané země. Povolovali výběr berní¹, svolávali zemskou hotovost, či přijímali jiná zákonodárná usnesení. Český zemský sněm se však od sněmů ostatních zemí lišil tím, že disponoval celostátními pravomocemi (Kavka 2003). Složitější situace panovala v Chebsku na Loketsku a v Kladsku, ačkoliv tyto oblasti byly součástí českých zemí, měly vlastní zemské sněmy (Čornej a kol. 2021). Občas se konaly i takzvané generální sněmy, kde jednaly delegace složené ze všech stavů každé dané země království s tím, že každá země měla jeden hlas. Tyto sněmy svolával panovník a většinou se jednalo i o jeho návrzích (Hledíková et al. 2005). Mimo to se na lokální úrovni pořádaly krajské sjezdy, které plnily usnesení sněmů (Rieger 1894).

Jelikož se v této práci budeme detailněji zabývat Českým zemským sněmem, rozebereme si podrobněji stavovskou obec v Čechách a to především z pohledu politických práv.

Panský stav neboli vyšší šlechtu v českých zemích tvořilo několik desítek rodů, historik Jiří Kubeš zmiňuje, že „Vladislavské zřízení zemské z roku 1500 jasně říká, že panský stav tvoří v Čechách 47 rodů, na Moravě jsou to dvě desítky. Asi deset rodů je majetkem rozkročeno v Čechách a na Moravě.“ (In: Poláčková 2023 str. 25). Podle Petra Vorla (2005) toto rozlišení nemělo žádný účín a navenek se to projevilo v rámci zasedacího pořádku při jednání zemských sněmů a soudů.

1 Tehdejší označení pro daně.

Panská vrstva se od té rytířské vyznačovala větším majetkem, politickou mocí a starobylým rodokmenem (Bůžek 1995). Petr Mát'a (2004) pak udává, že před bitvou na Bílé hoře se desítky chudších pánů se svým hospodářským zázemím, životním stylem i kulturním horizontem nelišily od nejbohatších rytířů.

Rytířský stav se zformoval z pestré skupiny nižších šlechticů, tudíž nejen ze samotných rytířů, nýbrž například i z vladyků nebo zemanů (Kubeš, In: Poláčková 2023 str 25). Příslušelo mu obsazování menších a zbytku nejvyšších úřadů (Hledíková et al. 2005). V tehdejší společnosti nacházeli uplatnění jako úředníci na panských dvorech či ve státní správě nebo se také živili úvěrovým podnikáním. Ohledně zámožnosti šlo také o poměrně sociálně rozdílnou skupinu, jak bylo výše naznačeno. Zatímco někteří nižší šlechtici se svým zázemím blížili panské vrstvě, jiní zase bohatším sedlákům (Bůžek 1995).

Příslušník panského či rytířského stavu mohl zastávat zemské úřady a účastnit se jednání sněmů. Aby měl pán nebo rytíř plnoprávné postavení, musel být zletilý a disponovat obyvatelským právem. To buď automaticky zdědil tím, že se narodil do šlechtického rodu nebo ho mohl získat udělením inkolátu². Zároveň musel vlastnit svobodný majetek, který byl zapsán v zemských deskách (Vorel 2005).

Do panského stavu však mohl být povýšen i člen rytířského stavu, pokud byl zámožný, doložil tři generace rytířských předků a požádal panský stav o přijetí (Mát'a 2004). Jedním z nejznámějších příkladů je Václav Budovec z Budova, který byl povýšen roku 1607 (Běšíková 2014). Naopak do rytířského stavu se mohl dostat měšťan s uděleným erbem od panovníka, který vlastnil pozemek a požádal o to rytířský stav. Na rozdíl od pánů, kteří přijímali nové příslušníky sami, na jmenování nových rytířů se podílel i král.³ (Poláčková 2023).

Výše zmíněné šlechtické stavy si mezi sebou dělily pozice 12 nejvyšších zemských úředníků, hierarchicky seřazených od nejvyššího purkrabího po purkrabího Hradeckého kraje, které jmenoval král doživotně. V době předbělohorské přísahali věrnost králi i stavům (Hledíková et al. 2005). Ve většině případů byli jmenováni panovníkem se součinností královské rady. Výjimka platila u úřadu nejvyššího purkrabího, hierarchicky nejvýše postaveného úředníka, kterého obsazoval král volně z panského stavu a úřadu nejvyššího zemského maršálka, jenž dědičně příslušel pánům z Lipé

2 Inkolát bylo udělení obyvatelského práva pro cizí šlechtice (Čechura 2008). Inkolát vystavoval cizinci zemský sněm na návrh panovníka (In: Poláčková 2023), ten pak platil pro všechny země království (Otto 1897). Jak je výše zmíněno, samotný inkolát pro získání plnoprávnosti nestačil. Bylo zapotřebí vlastnit majetek v dané zemi království. (Tamtéž.)

3 Na druhou stranu u jmenování pánů mohl vyvinout panovník silný tlak na panský stav na povýšení daného nižšího šlechtice, sledoval-li vlastní zájem. Například Rudolf II. takto učinil, když měl zájem na povýšení Václava a Radslava Vchýnských z Vchynic (Bůžek 1995).

(Šťouračová 2014). Dle dohody z roku 1497 aktualizované v roce 1549 přidáním úřadu nejvyššího dvorského sudího, zastával panský stav osm míst a rytířský čtyři místa⁴ (Hledíková et al. 2005). Za vlády Rudolfa II. se ovšem stávalo, že některé poměrně vlivné úřady zůstaly několik let neobsazené, například v letech 1596–1608 byl neobsazen post nejvyššího purkrabího a v letech 1593–1599 úřad nejvyššího kancléře⁵ (Vorel 2005).

Funkce konkrétních jednotlivých úřadů se různila. Většinou se však týkala soudnictví či zemské správy. Například nejvyššímu purkrabímu příslušelo předsedat zemskému sněmu, velet zemské hotovosti a během mezivlád vládl zemi. Nejvyšší zemský komorník dohlížel na vedení zemských desek a uděloval audience u panovníka. Soudními záležitostmi se zabývali především nejvyšší zemský a dvorský sudí nebo nejvyšší hofmistr, dozorem nad královskými městy nejvyšší podkomoří a nad věnnými městy purkrabí Hradeckého kraje (Šťouračová 2014). Společně pak nejvyšší zemští úředníci tvořili nejužší okruh královské rady (Hledíková et al. 2005).

Královská rada fungovala jako poradní orgán panovníka, ten na ni musel brát ohled při jmenování nejvyšších zemských úředníků, zemských soudců a komorních soudců, zároveň spolurozhodovala s králem při řešení státoprávních otázek týkajících se i celého království. Například měla vliv při sestavování sněmovních propozic a vybírání berní. Královská rada neboli zemská vláda se skládala z několika okruhů. Jednak z nejužšího, který byl složen, jak již bylo zmíněno, ze zemských úředníků; jednak z užšího, složeného ze zemských soudců a nejvyšších úředníků; a nakonec z širšího, který byl doplněn ještě o komorní soudce (Šťouračová 2014; Hledíková et al. 2005).

Neméně důležitý význam měl také větší zemský soud. Dle Jaroslava Pánka (2000) dokonce tvořil jádro zemského sněmu. K jeho pravomocem patřilo vyřizování majetkových šlechtických sporů mezi šlechtici a sporů hrdelních. Mimo jiné mu také příslušelo nalézání práva (Šťouračová 2014). Větší zemský soud tvořili 4 zemští úředníci, 12 přísedících z panského stavu a 8 přísedících z rytířského stavu (Mareš 2014).

Pro doplnění dobového kontextu je důležité zmínit, že v době předbělohorské tvořilo šlechtu zhruba 1 % obyvatel. Pro upřesnění (Bůžek a kol. 2010)., dle Jaroslava Čechury (2009) žilo v Čechách na

4 Panskému stavu příslušely tyto následující úřady: Nejvyšší purkrabí, nejvyšší hofmistr, nejvyšší maršálek, nejvyšší zemský komorník, nejvyšší kancléř, nejvyšší zemský sudí, nejvyšší dvorský sudí a karlístejnský purkrabí za panský stav. Rytířský stav pak obsazoval úřad nejvyššího písaře, nejvyššího zemského podkomoří, karlístejnského purkrabí za rytířský stav a podkomoří hradeckého kraje (Hledíková et al. 2005).

5 Císař a král Rudolf II. nechával někdy nejvyšší úřady uprázdněné v rámci své strategie. České katolické rody v této době vymíraly, a tak je císař raději nechal prázdné, než aby je obsadil nekatolickými šlechtici (Vorel 2005).

začátku 17. století cca 1 600 000 obyvatel. František Kavka (2003) pak udává, že největší moc v rukou drželo 11 panských rodů. Vrcholnou moc tak držela v těchto časech pouze úzká skupina osob.

Městský stav se od výše dvou zmíněných poněkud lišil. Netvořila ho všechna města, nýbrž pouze ta královská, věnná a horní. V Čechách to bylo přes 40 měst (Vorel 2005). Povýšení měst na královská bylo právem krále. Pokud však město chtělo mít politický význam, muselo být přijímáno ostatními městy (Hledíková et al. 2005). Za samotného měšťana se taky nepovažoval každý obyvatel města, nýbrž jen ten, který disponoval městským právem (Bůžek a kol. 2010).

Zatímco na zemských sněmech disponovali šlechtici jedním hlasem jako jednotlivci, městští zástupci z řad městské rady⁶ měli jeden hlas za jedno dané město (Vorel 2005). Konšelé, kteří stáli v čele města, navíc vedle této funkce běžně vykonávali řemeslnou činnost (Bůžek a kol. 2010), což v případě šlechticů mohlo vést ke ztrátě cti (Vorel 2005).

V rámci stavovského uspořádání měla královská města nejslabší politický vliv. Roku 1485 přišli měšťané Starého Města pražského o možnost zastávat zemský úřad nejvyššího podkomořího, což byl jediný úřad, který příslušel měšťanům, přestože jen těm staropražským (Šťouračová 2014; Hledíková et al. 2005). Po neúspěchu prvního stavovského odboje proti králi Ferdinandovi I. roku 1547 byla navíc městská práva poněkud potlačena. Problematika měst doby předbělohorské je poměrně rozsáhlá, proto si pojmenujeme pouze některé postihy, jež významně ovlivnily politickou pozici tohoto stavu. Od této doby byl městský hlas na sněmu podmíněn panovníkově milosti (Hledíková et al. 2005). Nad městy získali dohled králem dosazení úředníci (Čornej a kol. 2021). Dále byl zřízen apelační soud, který na sebe převzal od Starého Města pražského agendu nejvyšší odvolací soudní instance nad královskými městy. Tvrdá opatření byla nakonec lehce zmírněna v roce 1579 vydáním Koldínových práv (Hledíková et al. 2005).

6 Ta stála v čele městské samosprávy (Bůžek a kol. 2010).

2 Český zemský sněm za vlády Rudolfa II.

V této části se zaměříme na to, jak fungoval zemský sněm. Prozkoumávána bude doba předbělohorská s důrazem na období pražské vlády Rudolfa II., jelikož v této práci budeme prozkoumávat průběh sněmu svolaného v době jeho panování.

2.1 Organizace a svolávání zemských sněmů

Právo svolávat Český zemský sněm příslušelo panovníkovi. Před rokem 1527, za vlády Jagellonců, se však zemské sněmy scházely i na základě domluvy stavů během předcházejícího sněmu. V tomto případě král sněmy potvrzoval (Mužík 2011). Tato doba se vyznačovala slabým vlivem panovníka a naopak velkým vlivem stavovské obce, ta však byla zmítaná vnitřními spory (Čornej a kol. 2021). Za vlády Ludvíka Jagellonského, tedy v době, kdy nejvyšším purkrabím byl Zdeněk Lev z Rožmitálu, se dokonce můžeme setkat i s případy, kdy nejvyšší purkrabí využil nezletilosti mladého krále sídlícího v Uhrách a svolal sněm bez panovníkova svolení. Nejznámějším důkazem tohoto počínání je Svatováclavský sněm roku 1517 (Mužík 2011) nebo sněm roku 1521, který byl panovníkem přímo zakázán (Kotlářová 2008).

Nicméně po náhlé smrti Ludvíka Jagellonského v bitvě u Moháče, nastoupil na český trůn nově zvolený Ferdinand I., jenž nastolil vládu Habsburské dynastie na dalších 400 let (Čornej a kol. 2021). Ten začal od roku 1528 prosazovat své právo svolávat sněm, definitivně se mu to podařilo prosadit až v roce 1547 (Šťouračová 2014). Od té doby se sněmy začaly scházet opět v naprosté většině na základě panovníkova rozhodnutí (Pánek 2000). Toto je charakteristické pro dobu předbělohorskou včetně období vlády Rudolfa II., jenž byl právě Ferdinandův vnuk. Habsburští panovníci tak v době předbělohorské svolávaly zemské sněmy dle své potřeby (Stránský 2018).

Rudolf II. byl zvolen českým králem roku 1575 a oficiálně nastoupil na trůn o rok později po smrti svého otce Maxmiliána. V roce 1583 se rozhodl přesídlit císařský dvůr do Prahy. Před touto událostí však císař v Praze již pobýval poměrně často (Vorel 2005). Během této doby se sněmy konaly nejčastěji jednou do roka, což platí i pro období před přesídlením dvora v letech 1575–1583. Během prvních deseti let Rudolfovy pražské vlády však sněm čtyři roky vůbec nezasedal. V následujících časech do konce jeho vlády nerokoval sněm jen jeden rok. Roku 1595 a 1597 se v Čechách nekonaly zemské sněmy, ale generální sněmy (SČ 1897). V letech od nástupu Rudolfa II. na trůn do jeho přesídlení do Prahy se zmíněný generální sněm sešel jednou (SČ 1887).

Je zajímavé, že v případě zasedání generálního sněmu v Praze, což bylo místo nejběžnější, se jednání účastnila celá česká stavovská obec. Z vedlejších zemí pak bylo vysíláno poselstvo, které

mělo plnou moc zastupovat danou zemi, jako by všichni její stavové byli přítomní (Vaněček 1958). Dosvědčují to rovněž úřední dokumenty z generálních sněmů, například začátek z královské předlohy ke generálnímu sněmu roku 1595: „*JMt římský císař a uherský, český et, král et pán náš nejmilostivější od stavův království tohoto a vyslaných z markrabství Moravského, obojích knížetství Slezských, též Horních a Dolních Lužic, poddaných svých věrných milých, že jsou se k tomuto nynějšímu od JMCské⁷ položenému sněmu obecnímu poddaně a volně najíti dali.*“ (SČ 1889, kap. 18) Václav Vaněček (1958) pak naznačuje na příkladu generálního sněmu konaného roku 1531 v Českých Budějovicích, že jakmile se sněm pořádal mimo Prahu, čeští stavové rovněž vyslali vlastní delegaci.

Vraťme se k době, kdy od roku 1595 až do konce vlády císaře Rudolfa II. V roce 1611 zasedal generální nebo český sněm minimálně jednou do roka⁸. Šestnáctileté období tohoto nepřetržitého sněmování by se dalo vysvětlit nepříznivou mezinárodní situací, především 15letou válkou (Vorel 2005).⁹ Ze seznamu sněmů za dob vlády Rudolfa II. se dá vypožorovat, že sněmy panovník nejčastěji svolával v prvním pololetí. Čas jejich trvání se pohyboval zhruba kolem jednotek týdnů. Délka jednání ale nebyla pevně stanovena, ani Pavel Stránský se nezmiňuje o pevně dané délce zasedání (Stránský 2018). Například sněm, který započal na konci ledna v roce 1609, trval s měsíční přestávkou v dubnu až do konce února roku 1610 (Čechura 2009b). V roce 1589 se však konal jen mimořádně krátký sněm, trvající dva dny, za účelem zvolení mírové delegace do Polska (SČ 1891).

Místo sněmování záleželo také na panovníkovi, ale obvykle se jednalo v Praze. Jak udává Pavel Stránský (2018, str. 250): „*Určitého místa, kde se má sněm scházet, zákony neustanovují. Z volného uvážení panovníkova může k tomu být vybráno podle okolností brzy to, brzy ono, někdy uvnitř země, někdy při hranicích, dokonce někdy i pod širým nebem na otevřeném poli. Avšak ponejvíce se zlíbilo svolávat jej do Prahy jakožto hlavního města, což doporučovala sama jeho příhodná poloha a hojnost všeho.*“ V době panování Rudolfa II., kdy Praha byla sídelním městem císaře se navíc mimo Prahu žádný český zemský sněm nesešel¹⁰. Nejčastějším místem jednání českého zemského sněmu byly prostory Pražského hradu, jak bylo již výše zmíněno. Rokovalo se v prostorách Starého královského paláce. Konkrétně sněm hromadně zasedal ve Staré sněmovně (Mát'a 2004). Jednotlivé

7 Jeho Milosti císařské

8 Dokládají to například editované prameny českého sněmovnictví Sněmy české (SČ 1890; SČ 1897; SČ 1900).

9 Této problematice bude blíže věnována pozornost v jedné z dalších podkapitol

10 Zde také vycházím z editovaných pramenů Sněmů českých (SČ 1890; SČ 1897; SČ 1900).

stavy se během zasedání setkávaly na příslušných místech, o čemž bude podrobněji pojednáno v následující podkapitole.

Ke svolání sněmu nechával král po krajích rozeslat mandát, ve kterém s přibližně měsíčním předstihem oznámil datum plánovaného sněmu¹¹. Ještě v průběhu jagellonského období se před svoláním zemského sněmu často scházely také krajské sněmy kvůli zvolení stavovské delegace na krajské náklady. Tyto sjezdy pak vyhovovaly drobnějším šlechticům, jelikož náklady na pobyt v průběhu sněmu byly poměrně velké (Hledíková et al. 2005; Rieger 1894). To však neznamenovalo, že se šlechtic nemohl dostavit na sněm bez zvolení na krajském sjezdu, jen si musel sám uhradit výdaje spojené s pobytem na místě sněmování (Hledíková et al. 2005). Z důvodu probírání strategií stavů na nadcházející sněm si však Ferdinand I. vynutil pořádání krajských sněmů pouze za jeho svolení (Pánek 2000). Během vlády císaře Rudolfa II. se krajské sjezdy uskutečnily pouze dvakrát, a to v roce 1579 a 1608, i zde však císař zdůraznil, aby se pouze zvolili zástupci (Rieger 1884).

Před svoláním zemského sněmu sestavoval panovník sněmovní propozici, ve které formuloval své požadavky (Pánek 2000). Ta bývala dle Pavla Stránského (2018) psána „jazykem vznešeným“. Nejčastěji v ní panovník žádal o povolení berní, v období trvání patnáctileté války pak o svolání zemské hotovosti, jak bylo výše naznačeno (SČ 1897; SČ 1895; SČ 1900; SČ 1910). Propozice však mimo jiné obsahovala návrhy na státní projekty. Král propozice nepřipravoval sám, ale patrně za pomoci dalších centralizačních institucí zřízených Ferdinandem I. a i s přičiněním královské rady, jak bylo řečeno v minulé části (Hledíková et al. 2005). Císař Rudolf II. se tudíž také obracel ve finančních záležitostech na dvorskou či českou královskou komoru. Ve válečných věcech pak na dvorskou válečnou radu¹².

11 Je to patrné z editovaných pramenů Sněmy české.

12 Jako příklad můžeme uvést návrh článků propozice od české komory ke sněmu v roce 1604 (SČ 1900) nebo od dvorské válečné kanceláře ke sněmu roku 1600 (SČ 1900).

3 Průběh sněmovního jednání

Při zkoumání průběhu jednání zemského sněmu v této době bylo se dá čerpat z pamětí a zápisků zemského úředníka Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka či edice Historie Česká od měšťana a Slavatova současníka Pavla Skály ze Zhoře. Poměrně detailně pak průběh zasedání popisuje Pavel Stránský ve spisu Stát Český, který popisuje poměry předbělohorského království.

Sněmovní jednání obvykle začínala přečtením královské propozice¹³. Účast na sněmech bývala poměrně nízká, a to kvůli nákladnosti pobytu v hlavním městě. Počet přítomných osob se tak pohyboval ve výrazně nižších stovkách – Jaroslav Pánek (2000) tvrdí, že účast 200 až 300 osob byla mimořádně vysoká.

Přestože sněm byl panovníkem svoláván, nebyla jeho přítomnost na zasedání, ba dokonce v hlavním městě, častá či nutná. V případě nepřítomnosti zastupovala panovníka pověřená komise. Ve sledovaném období se tak stalo například na sněmu v lednu roku 1600, kdy císař Rudolf II. pobýval z důvodu morové epidemie v Plzni (SČ 1900). Zúčastnil-li se král, tak jen na zahájení a následně se odebral do svých komnat. Do dění pak zasahoval pouze z pozadí (Šimůnek et al. 2012).

Je poněkud podstatné zmínit, že se celou dobu jednalo v českém jazyce a na základě starých obyčejů. Samotné zasedání začalo shromážděním v soudní světnici přednesením propozice. Za přítomnosti panovníka se tak dělo z úst deklamátora (Stránský 2018). V případě nepřítomnosti krále, což bylo především v posledních letech vlády Rudolfa II. častější (Čechura 2009), byla propozice přednesena komisaři či nejvyšším purkrabím. V letech, kdy tento post zůstával neobsazen, pověřoval král k řízení sněmu patrně někoho z nejvyšších úředníků. Například na sněmu roku 1603 pověřil k řízení jednání nejvyššího hofmistra a komorníka (Slavata 1900).

Dle Stránského (2018) posléze následovalo projednávání královské propozice jednotlivými stavy v takzvaných kuriích. Každá kurie měla svého předsedajícího. Panské kurii předsedal nejvyšší purkrabí, rytířské nejvyšší písař a městské primátor Starého města pražského (Pánek 2000). Propozici nejprve projednával panský stav v soudní světnici, ten následně předal své stanovisko rytířské kurii, která jednala v zeleném pokoji, ta se nejdříve poradila mezi sebou a následně s pány. Po tomto jednání předaly tyto dva stavy usnesení pražským měšťanům. Následovalo jednání městských zástupců patrně na Staroměstské radnici (Čechura 2009, b; SČ 1895). Jejich stanovisko pak bylo předneseno staroměstským primátorem před celým shromážděním (Stránský 2018). V praxi se pak celé sněmovní jednání neslo ve znamení nátlaku silnějších kurií na ty slabší, jelikož v korporativní rovině bylo nutné společné stanovisko všech kurií (Pánek 2000). Situace však byla mírně odlišná na druhém sněmu roku 1608 a dlouhém sněmu z let 1609–1610, kdy zvláště jednali katoličtí nejvyšší zemští úředníci a většina protestantských stavů (Čechura 2009b).

Za zmínku stojí, že jednotlivé hlasy se v kuriích vážily. Nejprve vyjádřil svůj názor nejpřednější účastník a ostatní se k němu přimlouvali, nebo uváděli odlišné mínění. Toto platilo i v městské

13 V roce 1610 bylo sice uzákoněno, že se o královské propozici bude jednat až po vyřešení stavovských požadavků, nicméně se tak po zbytek doby předbělohorské stalo patrně jen v roce 1615 na generálním sněmu v Praze (Kavka 2003). Různé církevní, administrativní, právní a hospodářské požadavky stavové předkládali prostřednictvím takzvaných článků, buďto takzvané obecných, týkaly-li se celé země nebo stavu, či speciálních, které se dotýkaly jednotlivců (Pánek 2000).

kurii, kde měla největší vliv Pražská města (Mát'a 2004; Vorel 2005). Rozhodovaly tak hlasy nejvýznamnějších členů kurie a ostatní se k nim pak přidávali (Pánek 2000).

Dále bylo stanovisko předneseno králi. Když s ním panovník nesouhlasil, docházelo k opakovaným projednáváním, dokud se neshodly všechny kurie s panovníkem. Pakliže došlo ke shodě, proběhla tzv. relace¹⁴, usnesení bylo zaneseno do zemských desek a tím nabylo platnosti zákona (Kavka 2003). Dle Jaroslava Pánka (2000) šlo stavům obvykle o co nejrychlejší projednání vlastních požadavků, zatímco panovník se snažil po vyřízení propozice sněm co nejdříve uzavřít. Pozoruhodný je však sněm z roku 1609–1610, jehož hlavním tématem byl stavovský požadavek ohledně uznání a kodifikování náboženských svobod, kdy strategie císaře Rudolfa II. naopak spočívala v obstrukcích (Čechura 2009 b.).

Český zemský sněm jako sněm nejstarší země království se staral o celistvost království. Navíc jeho výlučným právem byla i samotná volba panovníka nebo uzavírání zahraničních smluv (Pánek 2000). Obecně se dá říct, že pravomoce zemského sněmu byly především zákonodárné povahy.

Jedna z největších pravomocí bylo výše zmiňované povolování berní, jejichž výběr byl přímo podmíněn souhlasem zemského sněmu, avšak na výjimečné berně, mezi které se řadili například ty na korunovaci, se toto pravidlo nevztahovalo. (Kavka 2003). Tato záležitost se projednávala velmi často, jelikož žádost o povolení berně byla častým předmětem královské propozice¹⁵, a to i v souvislosti s válkou proti Osmanské říši. Například bývaly povolovány válečné sbírky.

Na zemských sněmech se také volili nejvyšší zemští berníci (Hledíková et al. 2005) a krajští berníci, kteří měli svolené berně vybírat. Z hospodářských otázek pak sněm řešil například otázky týkající se státních investic, celkem pravidelně se na pořadu jednání objevoval například bod zlepšení plavby na Labi (SČ 1910). Dále si panovník nechával od zemského sněmu potvrzovat směnu komorních statků a statků příslušejících nejvyššímu purkrabství¹⁶.

Stejně jako berně povoloval sněm panovníkovi i vojenskou podporu. Dělo se tak ve dvou formách, buďto svoláním zemské hotovosti, nebo osobního tažení, kterého se měli zúčastnit všichni páni, a to za předpokladu, že se ho účastnil sám panovník nebo někdo z panovnické dynastie (Pánek 1988). Téma vojenské podpory proti Osmanské říši se na sněmech průběžně objevovalo po celé sledované období. Nejvíce se však předmětem sněmovních jednání stávalo v průběhu dlouhé turecké války (1593–1608) a během povstání uherského šlechtice Štěpána Bočkaje (1604–1606) (Vorel 2005). Čeští stavové se však k vysílání oddílů do války proti Osmanům stavěli poněkud zdrženlivěji. Dokládá to například usnesení generálního sněmu z roku 1595, které bylo obnovováno na pozdějších českých zemských sněmech, dle něhož měla být v případě ohrožení zemská hotovost vyslána maximálně na hranice Moravy (SČ 1910). Během patnáctileté války pak byla větší vojenská výprava vyslaná v roce 1594, kdy Rudolf II. vymohl na stavech svolení jak zemské hotovosti, tak osobního tažení (Pánek 1988). Je však třeba si uvědomit, že se tak stalo v důsledku neúspěšného spiknutí nejvyššího hofmistra Jiřího Popela z Lobkovic proti císaři na sněmu z března 1593. Tato vojenská výprava navíc ani do přímých bojů nezasáhla (Pánek 1989).

14 Relace znamenala podpis účastníků, takzvaných relátorů, pod sněmovní usnesení (Pánek 2000). I v tomto aktu se nám promítá hierarchické postavení tehdejší společnosti, jako první se podepisovali nejvlivnější členové panského stavu a poslední zástupci měst.

15 Královské propozice jsou editované v souboru pramenů Sněmy české.

16 Stalo se tak například na druhém sněmu roku 1583 nebo v roce 1585 (SČ 1890).

Především na sklonku vlády Rudolfa II. začala na sněmech rezonovat náboženská témata. V českých zemích dominovalo v 16. století protestantství, zatímco vládoucí Habsburkové byli katolického vyznání, které bylo v Českých zemích v menšině, i tak v Čechách panovalo poměrně tolerantní prostředí. Kolem přelomu 16. a 17. století se však katolické straně podařilo dosadit do klíčových zemských úřadů radikální mladé katolíky a s tím začínal i růst tlaku na nekatolíky (Čechura 2009).

Nicméně na sněmu trvajícím od května do června 1608 byl Rudolf II. donucen slíbit českým stavům přednostní projednávání náboženských otázek. Stalo se tak, jelikož se bratrovi císaře, Matyáši Habsburskému, povedlo na svou stranu získat stavovské obce z Uher, Rakouska i Moravy a nyní se pokoušel o státní převrat i v Čechách, čeští stavové se však za císaře postavili a to za několika podmínek. Není překvapivé, že jedna z nich bylo přednostní projednávání náboženských otázek (Vorel 2005). Vlivem této události pak byl po průtazích na nejdelším zemském sněmu vyhlášen Rudolfův majestát potvrzující náboženskou svobodu pro všechny obyvatele¹⁷. Dále došlo i k vytvoření paralelních úřadů k těm zemským, takzvaných 24 defenzorů, kteří měli dohlížet na dodržování náboženského majestátu a v případě jeho nedodržování svolat sjezd nekatolických stavů, který se mohl prohlásit za zemský sněm (Pánek 2000).

Na zemském sněmu pak také docházelo k přijímání nových členů do šlechtických stavů. Na většině sněmů bylo přijato několik osob do vyššího stavu¹⁸. Dále se pak na sněmech uděloval již dříve zmíněný inkolát, a to většinou na základě panovníkova doporučení (Poláčková 2023). Mezi další záležitosti pak patřilo volení různých komisí. Jako příklad se může uvést volba mírové komise ke stvrzení míru s Polskem na sněmu v roce 1589 (SČ 1891) nebo volba komisařů za účelem vyhledávání privilegií na Karlštejně v roce 1605 (SČ 1910).

17 Zde je vhodné ujasnit si několik detailů ohledně Rudolfova majestátu. Svoboda kultu platila pouze pro královské statky a královská města. V případě vrchnostenských statků nesměla vrchnost své poddané nutit ke změně víry, ale jestliže chtěl daný poddaný navštěvovat kostel příslušející jeho konfesi, musel se přestěhovat na panství, s jehož vlastníkem sdílel náboženské vyznání (Kavka 2003). Dle Františka Kavky tak platilo „čí panství, toho náboženství“. (Tamtéž.)

18 Dosvědčují to například dokumenty z edice Sněmů českých (například SČ 1897).

4 Sněm roku 1603

V další části práce se pokusíme přiblížit průběh jednoho sněmu odehrávajícího se ve sledovaném období. Konkrétně se zaměříme na sněm ve dnech 9.–16. ledna roku 1603. Ačkoliv tento sněm trval jen týden, je poměrně detailně zaznamenaný Vilémem Slavatou, přímým účastníkem tohoto dění, či Pavlem Skálou¹⁹, který se dění přímo neúčastnil, ale i tak dle mého názoru poskytl o průběhu tohoto jednání cenné poznatky. Ty nejspíše čerpal i z listu nekatolických stavů, jelikož jeho líčení sněmu se na některých místech téměř slovo od slova tomuto spisu podobá (Skála 1865, SČ 1900). Dále se ve svých deníkových zápiscích o tomto sněmu zmínili panský šlechtic Adam mladší z Valdštejna a nejvyšší hofmistr Kryštof z Lobkovic, též přímí účastníci sněmu. Jejich záznamy pochází z krátkých deníkových zápisů, tudíž jsou o dost stručnější než u prvních dvou zmíněných osob.

Vilém Slavata ve svých zápiscích dává důraz na detailní průběh sněmu, především vyřizování sněmovní propozice a poměrně upozaďuje náboženskou tematiku, přestože se i on o ní stroze zmíní. Pavel Skála právě naopak akcentuje část, kde se projevila především otázka náboženství. Oba dva přístupy vzhledem k různé motivaci autorů dávají jasný smysl. Sám Vilém Slavata (1900, str. 53) začíná popis sněmu těmito slovy: „*Poněvadž co v soudu zemským sedím, při žádném sněmě jsem přítomen nebyl, až nejprve při tomto, za touto příčinou co se [každodenně] vedlo, radilo [a jednalo], to nejprve tuto poznamenávám.*“ Kryštof z Lobkovic se o konfesních sporech vůbec nezmiňuje a jen velmi stroze poznamenává některé momenty týkající se probírání sněmovní předlohy (Tůmová 2014). Pavel Skála na druhou stranu akcentuje část jednání o náboženských věcech, jelikož se o této události zmiňuje v rámci spisu o církevní historii. Navíc jeho detailnější popis sněmovního jednání začíná až ode dne, kdy se neplánovaně na pořadu rokování objevila náboženská problematika (Skála 1865).

Pozoruhodné je, že ačkoliv mělo původně jít o běžný sněm zabývající se královskou propozicí, nakonec se během jednání projevila nespokojenost nekatolických stavů s rekatolizací v českých zemích, jež započala na konci 16. století. Ti zde především projevily nesouhlas s královským mandátem z roku 1602²⁰, zakazujícím Jednotu bratrskou (Vorel 2005).

Vraťme se však na úplný začátek sněmovního zasedání. Vilém Slavata uvádí, že nejprve byla 9. ledna povolána k císaři stavovská delegace, kterou tvořili čtyři páni, tři rytíři a dva měšťané²¹. Rudolf II. tomuto poselstvu předal sněmovní propozici a pověřil nejvyššího hofmistra spolu s nejvyšším komorníkem předsedáním sněmu. Zde je vhodné jen podotknout, že se tak patrně stalo, jelikož byl uprázdněný úřad nejvyššího purkrabího, jenž sněmu pravidelně předsedal (viz kapitola 1.).

19 Pavel Skála ze Zhoře se o těchto událostech zmiňuje ve svém rozsáhlém díle, jež pojednává o církevní historii. Ve 2. polovině 19. století se podařilo českému historikovi Karlu Tiefertovi zeditovat části Skálovy práce o poměrech v Českých zemích mezi lety 1602–1623.

20 Jednalo se o obnovení Svatojakubského mandátu proti Jednotě bratrské z roku 1508, dle jehož vyznění se dal aplikovat i proti ostatním nekatolíkům, jelikož byl. (Winter 1895)

21 Dle Slavatova zápisu (1900) byli v delegaci za panský stav Petr Vok z Rožmberka, nejvyšší hofmistr Kryštof z Lobkovic, nejvyšší komorník Adam ze Šternberka a nejvyšší zemský sudí Volf Novohradský z Kolovrat. Za rytířský stav se zúčastnili nejvyšší písař Jan z Klenového, nejvyšší podkomoří, jehož jméno se nepodařilo zjistit a jistý pán Kryštof Vratislav, dle sněmovního podpisu z relátorů se dá soudit, že jde o Kryštofa Vratislava z Mitrovic. Za města se zúčastnili staroměstský primátor a kancléř (SČ 1900; Slavata 1900).

Po příchodu této delegace do soudní místnosti se dle Slavatových slov někteří účastníci odebrali na mši, po jejich návratu byla deklamátorem přečtena propozice, ta obsahovala patrně 20 článků. Každý bod této předlohy tu rozebírat nebudeme, ve stručnosti však lze říci, že v ní panovník žádal od stavů především další finanční pomoc na válku s Osmanskou říší – povolení berní či dalších sbírek (Slavata 1900; SČ 1900). Po přečtení předlohy byl každému stavu rozdán jeden exemplář propozice. Tímto aktem skončil první den jednání. Dle Viléma Slavaty (1900) bylo na zahájení přítomno přes 20 pánů a přes 40 rytířů, počet městských zástupců blíže nespecifikuje, jen dodává, že byl „z měst dosti velký počet“ (Slavata 1900, str. 54).

V pátek 10. ledna ráno se dle starých obyčejů sešla panská kurie, která se jako první začala zabývat propozicí, a kurie rytířská, jež vyčkávala na usnesení pánů. Páni se snesli téměř s každým bodem propozice. Následně byli zvoleni čtyři zástupci panského stavu²², kteří seznámili rytířskou kurii s postojem pánů ke sněmovní předloze (Slavata 1900).

V sobotu 11. ledna přichází klíčový okamžik celého jednání. Rytíři měli původně probírat královskou propozici, konkrétně se zabývat stanoviskem panského stavu. Místo toho však dali najevo nespokojenost s obnovením již zmiňovaného mandátu proti Jednotě bratrské z minulého roku. Od tohoto dne také začíná události popisovat i výše zmíněný Pavel Skála. Dle jeho popisu se obec stavu rytířského sešla „v sobotu 11. d. m. ledna (...) u velikém počtu mimo způsob předešlých sněmův v Zeleném pokoji a tu všickni jeden přes druhého stěžovali, kterak týž mandát na pikarty a jiné zmatečné učení se přidržující vydaný, na ně stavy mnozí ztahovati chtějí, kteří se kompaktáty a konsistoří dolejší nespravují.“ (Skála 1865, str. 51) V takovém duchu rytířská kurie rokovala patrně tak dlouhou dobu, že páni uvažovali o vyslání svých zástupců do zeleného pokoje (Skála 1865; Slavata 1900). Nakonec se však kolem druhé hodiny odpolední dostavil rytířský stav ve velkém počtu do soudní světnice za pány (Slavata 1900).

To, co následovalo, se v líčení Viléma Slavaty a Pavla Skály liší. Zatímco Slavata tvrdí, že rytíři se ve většině věcí shodli s panskou kurií (Slavata 1900), přičemž pokračuje popisem projednávání propozice, Skála i pamětní list šlechtických stavů pod obojí tvrdí trochu něco jiného. Rytíři se prý seskupili u kamen do hloučku a začali požadovat, aby se nejprve probralo nedodržování náboženských svobod, zároveň začali naléhat na tehdy ještě rytíře, Václava Budovce z Budova, příslušníka Jednoty bratrské a budoucího předáka stavovského povstání, aby tento záměr nejvyšším úředníkům přednesl. Ten tuto myšlenku odmítal s tím, že nejdříve by se císaři měli požadované berně v propozici schválit. Ačkoliv většina z rytířského stavu stála na svém, přece jen se Václavovi z Budova podařilo prosadit svůj koncept (SČ 1900).

Po dohodě s ostatními nižšími šlechtici pronesl Budovec projev, ve kterém oznámil rozhodnutí rytířského stavu berně a pomoc proti Osmanské říši povolit, neopomněl však poukázat na nedodržování náboženských svobod, zároveň vyjádřil rozhodnutí předat císaři list s žádostí, aby ochraňoval také svobody přijímajících podobojí (SČ 1900).

Nejvyšší úředníci a zemští soudci se v reakci na tuto řeč také shlukli a přes půl hodiny se radili (SČ 1900). Skrze nejvyššího písaře pak poděkovali rytířům za shodu s panským stavem ohledně propozice. Co se týče stížnosti na nedodržování náboženských svobod, nejvyšší písař ubezpečil

22 Dle Slavatova popisu (1900) to byli nejvyšší sudí Volf Novohradský z Kolovrat, Heřman z Říčan, jistý pán Auštecký, jehož se mi nepodařilo identifikovat, a samotný Vilém Slavata z Chlumu.

přítomné, že „JMCská i těmi mandáty roku minulého vydanejmi to milostivě opatřiti ráčil, aby jak strana pod jednou tak i podobojí své náboženství svobodně provozovati mohli.“ (SČ 1900, č. 323) Neodpustil si však jízlivou poznámku: „leč by kteří zapověděnejch sekt se přidrželi a tímto domlouváním se v podezření, že sou sektáři, někteří se uvéstí chtěli.“ (SČ 1900, č. 323)

Tato řeč příslušníky rytířské obce poněkud popudila, proto poprosili Budovce o reakci. Václav z Budova už se tak nezdráhal jako při své první řeči, nýbrž pronesl velmi rozsáhlý emotivní proslov. Na jeho začátku se zmínil, že jsou všichni s vládou císaře spokojeni a žádné příkoří se stavům pod obojí, jež nejsou pod správou dolní konsistoře na základě basilejských kompaktát, dosud nedělo. Následně se vyslovil proti tvrzení nejvyššího písaře, že výše zmíněný mandát proti Jednotě bratrské ochraňuje pouze nekatolíky spravující se právě konzistoří. Naopak zpochybnil platnost kompaktát, jež byla zrušena na zemském sněmu roku 1567. Současně poukázal na slib císaře Maxmiliána z léta 1575 o dodržování české konfese (Rejchrtová 1984; Skála 1865). Na konci proslovu nezapomněl poukázat na protestantské šlechtice, kteří aktivně bojovali proti Osmanské říši a nyní měli být perzekuováni. Dle pamětního listu dohnala tato řeč pána z Budova i některé přítomné dokonce k slzám (SČ 1900).

Po dokončení proslovu se Budovec přítomných rytířů zeptal, zda souhlasí s tím, co promluvil. Rytíři pak údajně jeden přes druhého vyjadřovali souhlas a očekávali od nejvyšších úředníků reakci na tento proslov (SČ 1900). Té se však nedočkali. Místo toho dostali od nejvyššího písaře odpověď v tom smyslu, že je každému na vůli, jestli chce suplikovat. Rytířský stav nakonec požádal Václava z Budova, aby sepsal do pondělí 13. ledna suplikaci neboli písemnou žádost pro císaře. Dlouhé sobotní jednání se tak nachýlilo ke konci a sněm byl odložen do již zmíněného pondělí (Skála 1865).

V pondělí 13. ledna dle Slavatova zápisu očekávala panská a rytířská kurie v soudní světnici projednání propozice městským stavem. Ten se s oběma stavy snesl. Následně bylo usnesení zhotoveno v písemné podobě a předáno císaři (Slavata 1900). Kryštof z Lobkovic toto tvrzení podporuje ve svých zápiscích krátkou poznámkou k datu 13. ledna: „*daly sme odpowied czysarzy*“ (Tůmová 2014). Ovšem Pavel Skála spolu s pamětním listem jednání spojené se sněmovní předlohou opomíjejí a zmiňují, že se rytíři a nekatolíci pánové sešli v zeleném pokoji a nechali si přečíst koncept suplikace pro císaře (SČ 1900; Skála 1865). Dále bylo dohodnuto, aby byla písemná žádost přeložena do němčiny (SČ 1900). Oproti sobotě nebyla pondělní jednání patrně tak rozsáhlá, nicméně vyšlo najevo, že nekatolíci stavové to mysleli se suplikací vážně a hodlali na tomto sněmu reagovat na probíhající rekatolizaci.

Úterý 14. ledna se opět rytíři spolu s nekatolíckými pány sešli v zeleném pokoji, kde byl zkorigován německý překlad, k němuž byl přiložen opis české konfese (SČ 1900). Zde je možné si povšimnout, že z dosavadních jednání o sepsání suplikace byl naprosto vynechán stav městský. O této skutečnosti přináší Pavel Skála zajímavou zmínku. Podle ní k nekatolíckým pánům a rytířům dorazili městští zástupci, kteří žádali vyšší stavy, aby se list pro císaře nepodával bez spolupráce s městy. Tyto prosby však byly marné, jelikož měšťané dorazili do zeleného pokoje, právě když se panští a rytířští stavové podobojí rozcházeli na palác²³, tudíž jim žádná odpověď dána nebyla (Skála 1865). Sněmovníci se pak v pozdních hodinách hromadně shromáždili v soudní světnici, aby čekali na císařskou odpověď k snešení stavů ohledně propozice. Protože byl císař zanedbán příjezdem

23 Lze se domnívat, že šlo s největší pravděpodobností o soudní světnici.

svého bratra, arciknížete Matyáše Habsburského, bylo jednání odloženo do následujícího dne (Slavata 1900).

Ve středu 15. ledna vyjádřili nekatoličtí šlechtici záměr zvolit delegaci čtyř osob, které by předali supliku císařovi, a počkat, až se dořeší císařovy záležitosti. Ohledně propozice dostali stavové prostřednictvím nejvyššího kancléře Zdeňka Popela z Lobkovic od císaře Rudolfa II. kladnou odpověď na jejich usnesení (Slavata 1900). V neposlední řadě v tento den, dle Skálova výkladu, vstupují do dění mladoboleslavští měšťané, kteří chtěli skrze jistého prokurátora Valentýna Tobíáše z Jenštejna přednést vlastní suplikaci ke všem shromážděným stavům. Valentýn z Jenštejna však byl patrně na začátku proslovu okřiknut nejvyšším hofmistrem Kryštofem z Lobkovic, aby se nezdržovalo sněmovní jednání, že po zkorigování sněmu se stavové můžou obrátit na nejvyšší úředníky. Na konci jednacího dne, když se účastníci rozcházel, však hofmistr zastihl Valentýna z Jenštejna, kterého se zeptal na to, o čem chtěl přednášet. Jenštejn mu pak odpověděl, že byl jen požádán od mladoboleslavských měšťanů, aby od nich přečetl jejich suplikaci (Skála 1865). Hofmistr následně Jenštejnovi poradil, ať činí tak, aby se do vězení nedostal, čímž dle Skálových slov: „*Tou měrou sešlo s toho, že Boleslavští suplikaci své potom podati nesměli.*“ (Skála 1900, str. 63)

Poslední den jednání, v pátek 16. ledna, přijal panský stav k sobě Víta Viléma Španovského z Lisova, Jáchyma mladšího Španovského z Lisova, Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic (SČ 1900) a Jana Rajeckého z Mírova.²⁴ Rytířstvo oproti tomu přijalo Jana s Josefem Makovským z Makové a Jana s Petrem Hageny ze Švarcpachu (SČ 1900). Rytířský stav chtěl pokračovat ve své iniciativě předat písemnou žádost k císaři, proto vyslal čtyři osoby²⁵ mezi pány do soudní světnice se vzkazem, aby nekatoličtí páni dorazili mezi rytíře do zeleného pokoje (Skála 1865; Slavata 1900). Předtím než mohli tito vyslanci předat svou zprávu, zasáhl nejvyšší hofmistr, který povolal příslušníky panské kurie, aby učinili relaci ohledně nově přijatých členů do panského stavu, čímž chtěl patrně zatrhnout další probírání náboženských otázek (Skála 1865).

Dle Skálova (1865) líčení pak jeden z rytířských vyslanců Jiří Vančura vyzval nekatolické pány k příchodu mezi rytíře. Načež hofmistr začal o to rychleji urgovat panstvo k relaci u zemských desek, kde se následně Kryštof z Lobkovic spolu s nejvyšším komorníkem a kancléřem zavřeli. Zde zůstali až do soumraku, přičemž rytířští vyslanci stále čekali s ostatními pány v soudní světnici. Po tak dlouhém čekání se do zmíněné soudní světnice dostavilo i rytířstvo. Tuto chvíli využili zemští úředníci v čele s Kryštofem z Lobkovic, který v tento okamžik vyšel od zemských desek a po přečtení finálního usnesení sněmu uzavřel celé zasedání (Skála 1865). Katolické straně se tak k nevůli nekatolických stavů podařilo za pomoci obstrukční strategie zabránit širšímu projednávání náboženských otázek.

Nejvyšší úředníky dokázal projevený odpor nekatolických stavů k protireformační politice poněkud znepokojit. Již následující den se sešla královská rada, kde se úředníci dohodli, že by se na projevení odporu nekatolických stavů mělo reagovat exemplárním potrestáním jedné osoby příslušející k Jednotě bratrské (Pěšák 1952). Zhruba měsíc po ukončení sněmu byl tak Václav Budovec z Budova předvolán před dvorskou kancelář, aby se vyzpovídal kvůli suplikaci a své roli mluvčího nekatolických stavů. Budovcovi se nakonec podařilo vyjít z této komplikované situace bez větší újmy, na druhou stranu se Václav z Budova až do roku 1608 více neangažoval (Rejchrtová 1984).

Celý sněm trval jeden týden, avšak nebýt rázného přístupu nejvyšších úředníků v čele s Kryštofem z Lobkovic, je možné, že se celé jednání mohlo poněkud protáhnout. Dle mého názoru bylo nicméně

24 Vilém Slavata zmiňuje, že byl mezi jmenovanými jistý pan Dageczky. Editor Slavatových zápisků Antonín Rezek v poznámkách pod čarou uvádí, že by se jméno dalo číst jako Rageczky, kvůli nečitelnosti písma. Dle Marka Starého jde pak prokazatelně právě o Jana Rajeckého z Mírova (Starý 2020).

25 Skála (1865) a Slavata (1900) se ve jménech vyslaných značně liší. Shodu nacházejí pouze u Jiřího Vančury z Řehnic.

ně toto sněmovní jednání pro nekatolické stavy včetně Budovce cennou lekcí, ze které se dokázali do budoucna poučit. Například na dlouhém sněmu roku 1609, kdy byl od císaře vymožen Rudolfův majestát, se aktivně zapojily všechny tři stavy včetně měst, i postup nekatolické opozice byl jednotný a koordinovaný (Čechura 2009b). Také sám Budovec, již jako čerstvý příslušník panského stavu, trval po celou dobu na přednostním projednání stavovských požadavků (Čechura 2009 b).

5 Přednáška o českém zemském sněmu

Praktickou částí této práce byla přednáška o fungování zemských sněmů v době předbělohorské. Ta se uskutečnila 15. 4. 2024 ve strašnickém sboru českobratrské evangelické církve. Akce byla propagována vyvěšením plakátu ve škole a osobním pozváním známých.

Struktura přednášky se podobala té u teoretické části. Nejprve byl představen historický kontext, stavovské uspořádání a politický systém českého království doby předbělohorské na příkladech z vlády Rudolfa II.. Načež se pokračovalo představením fungování samotného zemského sněmu. Nakonec byl popsán průběh zasedání sněmu z roku 1603 jako názorná ukázka.

Samotnou prezentaci považuji za úspěšně zdařilou, dle mého názoru se mi podařilo z faktografického celkem úspěšně představit posluchačům problematiku zemských sněmů ve sledovaném období a pohotově reagovat na případné dotazy. Na druhou stranu forma mé řeči byla především na začátku trochu kostrbatá a při popisování historického kontextu jsem byl místy nejistý. Tudíž by se na formě mého projevu dalo do budoucna ještě výrazně zapracovat. Navíc jsem se dopustil minimálně jedné faktografické chyby, jelikož sněm, který trval jen dva dny se neodehrál v roce 1587, ale o dva roky později.

Nicméně celkově považuji přednášku za úspěšnou. Ohlasy účastníků byly pozitivní. Navíc se mi podařilo poměrně popsat průběh sněmu z roku 1603, přestože jsem se na tuto část nestihl připravit, tak dobře jak ty předchozí. Tuto část jsem nabídl publiku jako menší doplněk k představení tohoto tématu.

6 Povídka

Pikartská povídka, která byla napsána v rámci dosažení uměleckého cíle, pojednává o průběhu sněmu z roku 1603 z pohledu nekatolických rytířů. Jde o mé první literární dílo, jehož záměrem je zachytit atmosféru zasedání výše zmíněného sněmu. Z tohoto důvodu jsem se v Pikartské povídce záměrně dopustil několika menších nepřesností, například Kašpar Černín nikdy neexistoval. Dále má Budovec rozepsaný spis o islámském náboženství, který už měl ve skutečnosti v roce 1603 dávno sepsaný (Rejchrtová 1984). Na druhou stranu se děj snaží zhruba držet skutečných událostí.

Ohledně formální stránky povídky jsem se pokusil napodobit starší podobu češtinu v přímých řeči. Zde jsem především vycházel ze zkušeností s editovanými prameny, avšak jedná se pouze o pokus přiblížit se tehdejšímu jazyku a především jde spíše o umělecký záměr.

Závěr

Hlavní cíle této práce bylo jednak zpracování problematiky českého zemského sněmu v předbělohorské době na příkladu vlády Rudolfa II. a bližší prozkoumání průběhu jednotlivého zasedání ve sledovaném období. Nejprve jsem se zaměřil na představení stavovské reprezentace předbělohorského království, které se skládalo z několika autonomních celků neboli zemí v čele s českými zeměmi jakožto nejstarší součástí království. Tento systém fungoval na principech stavovské monarchie, kdy se na moci kromě panovníka podíleli privilegované vrstvy neboli takzvané stavy, rozdělené do kurií. Konkrétně v Čechách to byla panská kurie (vyšší šlechta), rytířská kurie (nižší šlechta) a královská města. Tyto stavy mohly uplatňovat svůj vliv na takzvaných zemských sněmech, které disponovaly zákonodárnými pravomocemi. Navíc i samotná zemská vláda byla jmenována z řad stavů.

Předmětem bližšího zkoumání bylo fungování právě českého zemského sněmu. Ten býval místem střetu panovnickovy vůle a opozičních stavů. Iniciativa při svolávání sněmu vycházela od panovníka, který mohl sněm kdykoliv svolat a rozpustit. V této době však byl panovník na sněmech závislý, jelikož větší zákonodárné rozhodnutí, například výběr berní či vojenská podpora za hranice království, bylo přímo podmíněno souhlasem sněmu. Tím stavové především ve válečných časech držely v rukou silný nástroj, jelikož takto mohli na panovníka vyvíjet tlak při prosazování svých požadavků.

Nakonec jsem se především pokusil zmapovat průběh sněmu z roku 1603 na základě editovaných pramenů. Byl jsem tak mírně limitován neovládáním dovednosti čtení starších rukopisů, jelikož jsem nemohl čerpat z nevydaných pramenů, například z diáře Václava Budovce, důležité postavy tohoto jednání. Na druhou stranu jsem si takto procvičil kompilační práci při používání pramenů a jejich kritické vyhodnocování, což považuji za jeden z přínosů této práce.

Celkově jsem během bádání dospěl k závěru, že tento systém měl k modernímu pojetí demokracie poměrně daleko. Dle Jaroslava Pánka (2000) někteří čeští historici v první polovině 20. století spatřovali ve stavovství záruky moderní demokracie. Přestože se dle mého názoru dají v předbělohorských zemských sněmech vysledovat jisté znaky parlamentarismu, je potřeba si uvědomit, že již samotné právo účastnit se sněmu bylo podmíněno stavovskou příslušností, přičemž nejen že panovalo hierarchické rozdělení mezi jednotlivými stavy, ale dokonce i uvnitř stavovských korporací. Dále tuto vrstvu tvořila pouze šlechta jako jednotlivci, s tím, že šlechta tvořila jedno procento z celkového obyvatelstva, a korporativně královská města, kterých bylo přes čtyřicet.

Součástí této ročníkové práce také byla přednáška na zpracovávané téma, která se uskutečnila ve dne 15. 4. 2024 a kterou celkově hodnotím jako zdařilou, přestože účast byla menší. Zpracovat by se nicméně do budoucna dalo na rétorické stránce mého projevu.

Nakonec jsem se v rámci uměleckého cíle rozhodl napsat povídku vystihující atmosféru sněmovního jednání z roku 1603. Osobně ji hodnotím jako zajímavý počín, přestože jsem si vědom, že nedosahuje žádných obrovských kvalit, a to především kvůli snaze napodobit dobovou mluvu.

Bibliografie

Editované prameny

PĚŠÁK Václav (1952). *Protokoly české státní rady z let 1602 – 1610*. Paywall. Praha SPN, 1952. Dostupné z : <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:fd1e56f0-b65b-11e3-b833-005056827e52?page=uuid:9b300d00-dbe8-11e3-94ef-5ef3fc9ae867> [cit. 2024 17-4].

SKÁLA ze Zhoře, Pavel, TIEFRUNK, Karel. (1865). *Historie česká od R. 1602 do R. 1623, I. díl. 1602–1616*. Online. Královská česká společnost nauk. Praha 1865. Dostupné z : https://www.google.cz/books/edition/Historie_%C4%8Desk%C3%A1_od_r_1602_do_r_1623/elhDfVz_pzgC?hl=cs&gbpv=1&dq=historie+%C4%8Desk%C3%A1&printsec=frontcover [cit. 2024-3-3]

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu V (SČ 1887), Online. ČESKÝ ARCHIV ZEMSKÝ. Praha, 1887. In: Digitální knihovna „české sněmy“, Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/snemy/v050/> [cit. 2024-2-1]

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VI (SČ 1890), Online. ČESKÝ ARCHIV ZEMSKÝ. Praha, 1890. In: Digitální knihovna „české sněmy“, Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/snemy/v060/predmluv.htm> [cit. 2024-2-1]

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VII (SČ 1891), Online. ČESKÝ ARCHIV ZEMSKÝ. Praha, 1891. In: Digitální knihovna „české sněmy“, Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/snemy/v070/index04.htm> [cit. 2024-2-1]

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VIII (SČ 1895), Online. ČESKÝ ARCHIV ZEMSKÝ. Praha, 1895. In: Digitální knihovna „české sněmy“, Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/snemy/v080/predmluv.htm> [cit. 2024-2-5]

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu IX (SČ 1897), Online. ČESKÝ ARCHIV ZEMSKÝ. Praha, 1897. In: Digitální knihovna „české sněmy“, dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/snemy/v090/> [cit. 2024-2-5]

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu X (SČ 1900), Online. ČESKÝ ARCHIV ZEMSKÝ. Praha, 1900. In: Digitální knihovna „české sněmy“, dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/snemy/v100/> [cit. 2024-2-5]

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu XI – 1. část (SČ 1910), Online. Zemský výbor království českého. Praha, 1910. In: Digitální knihovna „české sněmy“, Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/snemy/v11a/> [cit. 2024-2-10]

SLAVATA z Chlumu a Košumberka, Vilém, REZEK, Antonín, ed, (1900). *Zápisky Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka z let 1601 – 1603*. Online. Královská česká společnost nauk. Praha, 1900. Dostupné z: <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:a138f4cb-a5d8-44c6-be8a-3b70530aa8a4?page=uuid:9c29f0df-1014-46c4-92f2-e38e4052eb03> [cit. 2024-2-10]

STRÁNSKÝ ZE ZÁP, Pavel, (2018). *Český stát*, Online. Praha: Městská knihovna v Praze, 2018. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/41/93/45/cesky_stat.pdf. [cit. 2023-12-30].

Literatura

- BEŠÍKOVÁ, Kateřina (2014). Online. *Příspěvek k životu a finančním poměrům Václava Budovce z Budova. Bakalářská práce, vedoucí Čechura, Jaroslav. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, 1995. Online. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/70210/BPTX_2009_2_11210_0_255172_0_87083.pdf?sequence=1&isAllowed [cit. 2023-12-30].*
- BŮŽEK, Václav. *Rytíři renesančních Čech*, (1995). Praha: Akropolis, 1995. ISBN 80-85770-28-8.
- BŮŽEK, Václav; GRULICH, Josef; HRDLÍČKA, Josef; KRÁL, Pavel; NOVOTNÝ, Miroslav; SMÍŠEK, Rostislav, (2010). *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty. Česká historie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-062-3.*
- ČECHURA, Jaroslav, (2008). *České země v letech 1526-1583: první Habsburkové na českém trůně I. Dějiny českých zemí. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-389-3.*
- ČECHURA, Jaroslav, (2009). *České země v letech 1584-1620: první Habsburkové na českém trůně II. Dějiny českých zemí. Praha: Libri 2009. ISBN 978-80-7277-389-3.*
- ČECHURA, Jaroslav, (2009b). *5.5.1609 - zlom v nejdelším sněmu českých dějin: generální zkouška stavovského povstání. Dny, které tvořily české dějiny. Praha: Havran 2009. ISBN 978-80-86515-91-5.*
- ČORNEJ, Petr; ČORNEJOVÁ, Ivana; FROLÍK, Jan; VANÍČEK, Vratislav; BĚLINA, Pavel et al, (2021). *Dějiny zemí Koruny české. 10., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Paseka. ISBN 978-80-7637-212-2.*
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan, (2005). *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-709-1.*
- KAVKA, František, (2003). *Bílá hora a české dějiny. Historica. Praha: Garamond ISBN 80-86379-52-3.*
- KOTLÁROVÁ, Simona, (2008). *Páni z Rožmitálu. Šlechta zemí České koruny. České Budějovice: Veduta, 2014. ISBN 978-80-86829-37-1.*
- MAREŠ, Petr, (2014). *Zemský soud větší 1541–1620 (Personální obsazení). Online, Dizertační práce, vedoucí Zdeněk Hojda. Praha, 2014: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra pomocných věd historických a archivního studia. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/72954/140036090.pdf?sequence=1>. [cit. 2024-02-01].*
- MAŤA, Petr, (2004). *Svět české aristokracie: (1500-1700). Česká historie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-312-6.*
- MUŽÍK, Zdeněk, (2011). *Český zemský sněm v letech 1500–1526. Diplomová práce, vedoucí, Blanka Zilynská, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. 2011.*
- OTTO, Jan, (1897). *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, Dvanáctý díl Ch – Sv.Jan. Praha 1897.*
- PÁNEK, Jaroslav, (2000). *Český a moravský zemský sněm v politickém systému České koruny doby předbělohorské (1526-1620). In: Sejm czeski od czasów najdawniejszych do 1913 roku / Opole : Uniwersytet Opolski, 2000 s. 31-43.*

- PÁNEK, Jaroslav, (1988). *Podíl předbělohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi [1. část]*. Online. In: Československý časopis historický. Praha: Academia 1988. Dostupné z: <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:cf11cc77-42c7-11e1-1457-001143e3f55c?page=uuid:cf11ccb1-42c7-11e1-1457-001143e3f55c> [cit. 2024-2-6].
- PÁNEK, Jaroslav, (1989). *Podíl předbělohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi [Dokončení]*. Online. In: Československý časopis historický. Praha: Academia 1989. Dostupné z: <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:cffc9e73-42c7-11e1-1232-001143e3f55c?page=uuid:cffc9ebc-42c7-11e1-1232-001143e3f55c> [cit. 2024-2-6].
- POLÁČKOVÁ Andrea, (2023). *Páni, rytíři a cizáci, rozhovor s Jiřím KUBEŠEM*. In: 100+1 historie: neznámé osudy české šlechty.
- REJCHRTOVÁ, Noemi (1984). *Václav Budovec z Budova*. Paywall. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti (Melantrich). Praha: Melantrich, 1984. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:bc49ce40-9886-11e3-a744-005056827e52?page=uuid:ec313b50-e338-11e3-bec7-005056825209> [cit. 2024 3-13].
- RIEGER, Bohuš, (1894). *Zřízení krajské v Čechách*. Česko, Nákl. F. Tempského, 1894. Online. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:b3163280-9687-11dc-870e-000d606f5dc6?page=uuid:18165109-b5ff-4a3c-9d22-3e88e87afb94> [cit. 2024-2-1].
- STARÝ, Marek, (2020). *Povýšení a přijetí do panského stavu jako vrchol i epilog rodových dějin Rájeckých z Mírova*. Online. In: Historica Revue pro historii a příbuzné vědy. Dostupné z: https://dokumenty.osu.cz/ff/journals/historica/2020-2/Stary_2_2020.pdf [cit. 2024 17-4].
- ŠIMŮNEK Robert; PÁNEK Jaroslav; HLAVAČKA Milan, (2012). *Český zemský sněm*. Online. In: Akademická encyklopedie českých dějin. Sv. 3, Č/2 (česko-pruské vztahy - čtyři pražské artikuly) / Praha: Historický ústav, 2012 s. 296-306. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/media-viewer?rootDirectory=414027&origin=https%3A%2F%2Fbiblio.hiu.cas.cz%2Frecords%2F4140294-d6c5-4916-a5cf-42d4898d8a11>
- ŠŤOURAČOVÁ, Jiřina, (2014). *Vývoj správních institucí českého státu 1526–1848*, online. Brno: Masarykova univerzita 2014. ISBN 978-80-210-7196-4. Online in: <https://digilib.phil.muni.cz/sites/default/files/pdf/131857-monography.pdf> (muni.cz) [cit. 2023-12-8].
- TŮMOVÁ, Ludmila, (2014). *Svět Kryštofa Popela mladšího z Lobkowicz optikou jeho deníků*. Online. Diplomová práce, vedoucí Šedivá Koldinská, Marie. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, 2014. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/54262/DPTX_2010_2_11210_0_311640_0_110268.pdf?sequence=1&isAllowed=y [cit. 2024 3-13].
- VANĚČEK, Václav, (1958). *Tři druhy stavovských shromáždění v českém státě 16. století*, In: Právněhistorické studie IV, Praha: Československé nakladatelství akademie věd, 1958 s. 244–249
- VOREL, Petr, (2005). *Velké dějiny zemí Koruny české sv. 7*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-648-7.
- WINTER, Zikmund, (1895). *Život církevní v Čechách*. Online. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1895. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:eb377a00-83ab-11dc-92e9-000d606f5dc6?page=uuid:31aa0cf6-61d1-4908-8a58-08b0e31d5a8d&fulltext=1602>

Příloha

Pikartská povídka

„Proti tomuto nehoráznému činu musí býti rázně zakročeno. Avšak jest důležité, aby se vypořádalo pouze s pikarty či jinými sektáři a strana podobojí dotčena nebyla. Navíce, pokud kompaktáta chtějí dáti rušiti, je zapotřebí svolati soud zemský,“ přerušil šum nejvyšší komorník Adam ze Šternberka. Ostatní úředníci jen souhlasně pokyvovali hlavami. „Nejprve je však nutno dáti zjistit, kdo ráčil ten spis psáti,“ vznesl připomínku pán kancléř Zdeněk z Lobkovic a přítomní opět přikývli. V tu chvíli se ozval pan nejvyšší písař: „Tento spis dal vytvořit ten jistý rytíř z Mnichova hradiště, co ráčím věděti.“ Lobkovic na to hned navrhl, že by se mělo císaři doporučit, aby se dal exemplárně potrestat.

Panoval mrazivý lednový den, nic neobyčejného. V hlavním městě království však bylo mimořádně živě a místní krčmáři netrpělivě očekávali tučné zisky. Na Pražský hrad se totiž v hojném počtu sjížděli páni, rytíři i městští delegáti. Válka s Turkem se táhla už devět let a císař měl stále hluboko do kapsy. Rozhodl se proto do Prahy svolat sněm, aby od stavů vyprosil alespoň část prostředků na umoření alespoň části nákladů.

Někdy v tuto dobu se Václav pocházející ze starého vladyckého rodu Budovců pomalu blížil ve svém kočáře přímo ku Praze. Stalo se tak nedaleko Semčic, když na obloze zahlédl něco zvláštního. Že by záblesk? Či světlo? „To jest sloup ohnivý, pohled tam na Nebesech,“ upozornil svou ženu Annu. „Ano, vidím. To se zjevilo jistě znamení, že vseckno ráčí v dobrém dopadnout,“ usmála se Anna.

Napětí bylo tak velké, že by se dalo krájet. Do sálu právě přicházeli vážným krokem delegáti se sněmovní předlohou od samotného císaře. Všichni až na pana nejvyššího hofmistra se usadili na svá místa. Ten se vydal plným krokem k samotnému středu místnosti a přísným hlasem spustil „Jeho milost císařská nám ráčila předati sněmovní propozici, abychom mohli jednati o dobrých věcech království našeho. Dle obyčeje starodávného je však nyní možnost na mši do hlavního kostela svatého Víta jíti rozjímati a pána Boha vyzývati. Všeckny ty, již se mše nehodlají účastniti, žádám, aby posečkali v lavicích na navrátní.“

Tu se hlasitě rozezněly zvony Svatovítské katedrály svolávaje na bohoslužbu. Václav jako příslušník Jednoty Bratrské zůstal sedět ve své lavici. Avšak i on se ponořil do hlubokých modliteb, vzpomenuv si na ohnivý sloup. Po skončení mše se všichni navrátili zpátky do sálu a deklamátor přečetl sněmovní propozici. Jelikož se den nachýlil ke konci, přikázal pan nejvyšší hofmistr, aby se další den každý stav sešel v půl osmé ráno.

„Ten mandát z minulého roku proti těm pikartům z Jednoty bratrské a jiným sektářským učením ráčí býti v rozporu s obecním dobrém, neboť postihuje i stavy podobojí“ ozval se z davu rytíř Jiřík Vančura. „To jest pravda veliká. Mandát je jistě výtvozem těch jesuvitských přísluhovačů, neboť co si za svůj dlouhý život vzpomínám, Jeho Milost císařská doposud vždycky chránila vseckny stavy podobojí,“ přitakal již sedmdesátiletý Jindřich Otta z Losu. „Ano, přec my, kteří starou kališnickou víru nevyznáváme a nespravujeme starokališnickou konzistoří, jsme také podobojí. Navíce, já slyšel jsem, jak panu Kašparu Černínovi kancelář královská nařídila kněze luterského vyznání vyhnat,“ přidal se purkrabí pražského hradu Jakub Menšík z Menštejna. V zelené světnici se náhle vznesl obrovský rozruch a shromáždění rytíři jeden přes druhého nešetřili stížnostmi, jak jsou jim na jejich fary vnucování nekatoličtí kněží vyhánění a katoličtí vnucování a která jiná příkoří se jim dějí.

Nejvyšší písař Jan z Klenového se pokusil rozrušené přítomné uklidnit. „Ctihodné rytířstvo, rytířstvo, račme se vrátit k projednávání věcí císařských, především schválení pomoci nejmilostivějšímu císaři proti krvežíznivému nepříteli Turkovi,“ leč to vše bylo naprosto marné.

„Proti tomuto krvežíznivému nepříteli jsem se sám vlastníma rukama ráčil rváti a nyní mi jsou ze strany náboženství nemalé překážky kladeny,“ ohradil se Václav Pětipeský. A tu se opět všichni začali překřikovat jeden přes druhého. „Nejprve by měli být vyřešeni odporové ze strany náboženství, až poté bysme se věcmi císařskými zabývatí měli,“ přerušil dav na krátko Jiřík Vančura. „Řekněme to pánům!“, začal skandovat někdo z davu a ostatní se začali přidávat. Přes čtyřicet přítomných nižších šlechticů se tak konečně vydalo za vyššími šlechtici do soudní světnice. Zvony Svatovítské katedrály právě odbíjely druhou hodinu.

„Páni z rytířské obce už dlouho ráčí se propozicí zabývatí, proto navrhuji, abychom za nimi nějaké posly od nás vyslali,“ poznamenal si hofmistr. Jenže najednou se do světnice vřítel přes čtyřicetihlavý dav, který neočekávaně zamířil k rohu ke kamnům. Z hustého zástupu se sotva vynořil celý zrudlý v obličeji pán nejvyšší písař, jenž se přibelhal k hofmistrovi. „Z jakých důvodů jste takto dlouho jednali?“ otázal se hofmistr poněkud zmateně. „Ti pikarti z rytířstva, vydávající se za podobojí, chtěli o náboženských věcech jednati, ačkoliv jsem se jim v tom snažil jasně brániti!“

Mezitím se nižší šlechtici seskupili u kamen. „Ať slovutný vladyka Václav Budovec dá pánům zdání, jaké překážky se nám dějí a že císařské věci schválíme až po vyřízení těch náboženských,“ navrhl další postup Jindřich Otta. Jenže samotný Budovec byl trochu jiného názoru. „Nejprve by se měly vyřešit věci císařské, neboť co je císařovo, by mělo býti ponecháno císaři a to Boží zase Bohu. Avšak následně považuji za nutné se na císaře obrátit a prosit ho, aby nás stále ráčil i ve věci víry chrániti.“ Zbytku přítomných z obce se toto stanovisko přičilo, tudíž začali na něj naléhat, aby pánům a úředníkům přednesl názor většiny. Jenže Václavu z Budova se podařilo prosadit svůj pohled.

Najednou se utvořené kolo z rytířů rozestoupilo a Budovec udělal krok vpřed, načež vyjádřil souhlas s císařovými požadavky. Zároveň pánům a ostatním úředníkům sdělil stížnosti nižších šlechticů společně se záměrem obrátit se písemně na císaře. Vše pronesl hlasitým, ale rozvázným tónem.

Tu se zas shlukli úředníci a začali se radit, jak by měli na tento počín reagovat. „Aspoň v propozici se s námi ráčili snéstí, neboť ten jed pikartský, skrývá se za podobojí, se tu příliš rozsévá, tomu by měla býti přítrž učiněna,“ zhodnotil hofmistr situaci. „I pravdu máte. Měli bychom rytířům za vyrozumění dáti, že Jeho Milost císařská ráčila ten mandát zaopatřiti, aby podjednou i podobojí byli chráněni,“ přitakal kancléř. Rozhořčenou náladu ostatních úředníků se pokusil zmírnit pan komorník. „Já ráčím navrhovati, abychom jim skrze pana písaře řekli v tom smyslu, co ráčil pan kancléř zmíniti s tím, že ať se na nás ráčí obraceti, pokud by se svobody nedodržovaly, a také abychom jim poděkovali, že v propozici se snéstí ráčili.“ Žádný z úředníků tento postup nerozporoval. Písař tudíž vystoupil z hloučku a učinil tak, jak navrhl komorník. „Úředníci a soudcové zemští jsou nadmíru spokojeni, že jste se věcích Jeho Milosti císařské, především pomoci proti Turkovi ráčili snéstí. Co se náboženství dotýče, strana podobojí jest chráněna, leda by se tu někteří pikarti ráčili za podobojí schovávatí,“ pronesl písař odpověď.

Již dříve rozladěné rytíře tento písařův počín poněkud nazdvihl, proto se opět seskupili v kolo. „To pravda není,“ znělo z jedné strany, „Budovec by měl pánům a úředníkům zprávu dáti, jak to ráčí doopravdy býti,“ vyhrknul odjinud Václav Pětipeský. Ostatní s tím hlasitě souhlasili. Načež se rozestoupili do stran, až uprostřed sálu před zraky všech přítomných zůstal stát samotný Budovec. Ten už se nevzpíral tak jako poprvé, jelikož i jeho se písařova slova silně dotkla, a pronesl působivou řeč.

Zhluboka se nadechl a spustil z plných plic. „Vaše milosti, páni úředníci, páni zemští soudcové a milostiví páni. Dosud byli všickni přijímající pod jednou i pod obojí chráněni až do minulého roku, kdy vyšel mandát, jenž pan nejvyšší písař ráčil zmíniti. V něm stojí, že na farách, kde se vyučuje

pikartského či jiného sektářského učení, by měl být místní kněz vybit a nahrazen jiným od arcibiskupa nebo administrátora staré víry podobojí. Avšak všickni podobojí se konsistoří a kompaktáty nespravují. Dle nařízení z šedesátého sedmého léta byla kompaktáta zrušena a konfese česká přijata v létě sedmdesátém pátém. Navíc mnozí podobojí, kteří se konsistoří nespravují, se ráčili proti krvežiznivému nepříteli Turkovi býti. A my, věrní poddaní z rytířstva, ráčíme proto k císaři utíkat a listem se na něj obracet a všechny pány podobojí k tomu také vyzývati.“

Všechny protestanty v místnosti tato slova dohnala k slzám, včetně samotného Václava z Budova. Po své vyčerpávající řeči si kapesníkem utřel slzy a zeptal se rytířů následujícími slovy: „Souhlasíte s tím, co jsem tady pověděl?“ „Ano, souhlasíme,“ odpověděli jednotným hlasem. A souhlasíte s tím, abychom písemnou žádost k Milosti císařské psali?“ „Ano!“

„Ať si ráčí každý sepisovati, co ráčí chtíti,“ odsekl písař. Den už se však chýlil ke konci. „Inu, den již se nachýlil, shledáme s v pondělí,“ zývnul hofmistr.

Budovec se pustil do práce a sepsal prosebný list k císaři. Během příštích dnů už začali nekatoličtí rytíři a páni další postup. V následující středu chtěli páni z rytířstva svolat schůzky s protestantskými pány. „I pošleme pro pány ze stavu panského, ať můžeme spolu delegaci k Jeho Milosti císařské voliti,“ pronesl Jindřich Otta. Zvoleni tak byli čtyři muži v čele s Jiříkem Vančurou.

Ti vtrhli do soudní světnice, kde právě jednali páni, a sotva se rozrazily dveře, najednou se všechny pohledy upíraly jen na ně. „Vážené panstvo podobojí, račte se za námi na krátko do zelené světnice staviti,“ vyzval Vančura přítomné pány. Hofmistra celá tato situace rozpálila, takže tuto vniknuvší skupinku okřikl: „My jdeme relaci k deskám zemským učiniti, tudíž teď rušení býti nechceme.“ Načež se urychleně vydal k úřadu zemských desek spolu s kancléřem i komorníkem. Jiřík se ale nenechal jen tak odbýt a hofmistru Kryštofovi z Lobkovic vstoupil do cesty a znovu začal volat, že to bude jen kratičké sezení, jenže to už ho odtlačil pán z Lobkovic a hned si to štrádoval spolu s komorníkem nahoru k zemským deskám.

„To si ti pikarti ráčili až příliš dovoliti,“ rozdýchal se hofmistr, sotva zamknul dveře. „Teď tu nějaký čas posečkáme, než rytířstvo hromadně ráčí přijít.“

„Už tam naše poselstvo ráčí býti dlouhý čas. Pojdme zjistit, co se u pánů v soudné světnici událo.“ Uposlechnuvše Budovcův návrh, vydali se opět rytíři houfně za pány. Jenže v tu chvíli najednou z desek zemských vyšel Hofmistr a přečetl sněmovní usnesení. V tvářích protestantů šlo znát zklamání u některých dokonce hněv, nicméně už bylo pozdě cokoliv zvrátit, takže se většina přítomných za temné tmy vydala zpátky do hostinců a během druhého dne se sněmovníci začali vracet do svých usedlostí.

Václav Budovec dorazil do svého domu na Starém městě. Po náročném týdnu ho zmáhala únava. Ze všeho nejvíc se těšil až si odpočine na svém panství v Mnichově hradišti. Celým jeho tělem prostupovala frustrace, zároveň pociťoval naprostou bezmoc. Když přišel domů, ještě si zápalil svíčku a zasedl ke psacímu stolu. Právě se chystal pokračovat ve psaní svého filozofického spisu o islámském učení. Sám měl s tímto náboženstvím osobní zkušenosti z diplomatické cesty v Cařihradu. „Kéž by křesťanstvo jesuvitskými služebníky rozhádáno nebylo, nýbrž sjednoceno proti urputnému Turku býti ráčilo,“ usmyslel si, načež namočil pero do kalamáře a pustil se do svého díla.

Obrazová příloha

NOVÁK, Marek, propagační leták k přednášce. Jílové u Prahy 2024.

Zemské sněmy

Jakub Tiecoura Bagate

Přednáška o předchůdci
poslanecké sněmovny
z dob Rudofa II.

Kdy:

Pondělí 15.4.
17:15

Kde:

Kralická 1001/4,
Praha 10 - Strašnice

**Farní sbor
Českobratrské církve
evangelické
v Praze 10 - Strašnice**

Přednáška proběhne jako součást ročníkové práce.

Obrázek 1: propagační plakát k přednášce – Marek Novák